

Հովհաննես Թումանյան

Թմկաբերդի առումը

ՆԱԽԵՐԳԱՆՔ

Հե՛յ, պարոննե՛ր, ականջ արեք
Թափառական աշուղին,
Միրո՛ւն տիկնայք, ջահե՛լ տըղերք,
Լա՛վ ուշ դըրեք իմ խաղին:

Մենք ամենքըս հյուր ենք կյանքում
Մեր ծնընդյան փուշ օրից,
Հերթով գալիս, անց ենք կենում
Էս անցավոր աշխարհից:

Անց են կենում սեր ու խընդում,

Գեղեցկություն, գանձ ու գահ,
Մահը մերն է, մենք մահի՛նը,
Մարդու գործն է միշտ անմահ:

Գործն է անմահ, լա՛վ իմացեք,
Որ խոսվում է դարեդար,
Երնե՛կ նըրան, որ իր գործով
Կապրի անվերջ, անդադար:

Չարն էլ է միշտ ապրում անմեռ,
Անե՛ծք նրբա չար գործքին,
Որդիդ լինի, թե հերն ու մեր,

Թե մուրագով սիրած կին:

Ես լավության խոսքն եմ ասում,
Որ ժրպտում է մեր սրբտին.

Ո՞վ չի սիրում, թեկուզ դուշման,
Լավ արարքը, լավ մարդին:

Է՛յ, լա՛վ կենաք, ակա՛նջ արեք,
Մի քան պատմեմ հիմի ձեզ,
Խոսքըս, տեսեք, ո՞ւր է գընում,
Քաջ որսկանի գյուլի պես:

I

Նադիր Շահը գորք հավաքեց,

Ջորք հավաքեց անհամար,
Եկավ Թըմկա բերդը պատեց,
Ինչպես գիշերն էն խավար:

Հե՛յ, քաջ Թաթուլ, կանչեց Շահը,
Անմա՞հ էիր քեզ կարծում.
Ե՛կ, բերել եմ ես քու մահը,
Ի՛նչ ես թառել ամրոցում:

Մի՛ պարծենա, գոռոզ Նադիր,

Պատասխանեց էն հրսկան.
Գըլխովը շա՛տ ամպեր կանցնեն,

Սարը միշտ կա անասան:

Ասավ, կանչեց իր քաջերին,
Թուրը կապեց հավլունի,
Թըռավ, հեծավ նըժույգ իր ձին,
Դաշտը իջավ արյունի:

Ու քառսուն օր, քառսուն գիշեր,
Կըռիվ տըվին անդադար,
Ընկան քաջեր, անթիվ քաջեր,
Բերդի գըլխին հավասար:

Իրան, Թուրան ողջ եկել են,

Թաթուն անհաղթ, աննըկուն,

Չորք ու բաբան խորտակվել են,
Նըրա բերդը միշտ կանգուն:

Ու միշտ ուրախ, հաղթանակով
Իր ամբոցն է դառնում նա.
Սպասում է էնտեղ կինը,
Չահել կինը սևաշյա:

II

Էն տեսակ կին,
Ես իմ հոգին,

Թե աշուղն էլ ունենար,

Առանց գենքի,

Առանց գորքի

Շահերի դեմ կըզնար:

Միրո հընոց,

Կրակ ու բոց՝

Էնպես աչքեր թե ժրպտան,

Մարդու համար

Օրվա պես վառ

Գիշերները լույս կըտան:

Վարդի թերթեր՝

Էնպես շուրթեր

Թե հաղթություն քեզ մաղթեն,

Էլ քեզ ո՛չ Շահ,

Ո՛չ ահ ու մահ,

Ո՛չ գենք ու գորք կըհաղթեն:

III

Ու կըովի դաշտում Շահի առաջին

Արին մի անգամ գովքը սիրունի,

Նըրան՝ իր տեսքով, հասակով, ասին,

Չի հասնի չըքնաղ հուրին Իրանի:

Ծով են աչքերը Չավախքի դըստեր,

Ու կորչում է մարդ նրա հայացքում,
Ճակատը ճերմակ էն ձյունից էլ դեռ,
Որ բարձր Աբուլի գագաթն է ծածկում:
Նա է շունչ, հոգին իշխան Թաթուլի,
Նրա սիրովն է հարբած էն հրական,
Նրա ժպիտն է քաջին ուժ տալի,
Որ դաշտն է իջնում առյուծի նրման:
Թե տիրես, մեծ Շահ, դու նրա սրտին,
Թաթուլն էլ անգոր կրնկնի ոտիդ տակ,
Հանգիստ կըտիրես և Թըմուկ բերդին,

Որ չես կարենում էսքան ժամանակ:

IV

Էսպես է ասել հրնուց էդ մասին
Ֆարսի բյուբյուլը, անմահ Ֆիրդուսին .
Ի՛նչը կըհաղթի կյանքում հերոսին,
Թե չըլինին
Կինն ու գինին:

Արևի նման ճակատը պայծառ,
Նայում է խրրոխտ, կանգնած ինչպես սար .
Ո՛վ կանի նրան գետնին հավասար,
Թե չըլինին
Կինն ու գինին:

Պարում է ասես կրոփվ գընալիս,
Գետընթից վերև թռչում ման գալիս,
Ո՛վ ցած կըբերի նրան թռչելիս,

Թե չըլինին
Կինն ու գինին:

Թեկուզ և արար աշխարհ գա վրբան,
Կերթա դեմ ու դեմ, տուր չի տալ իրան,

Ռուստեմ Չալն էլ չի հաղթիլ նրբան,
Թե չըլինին
Կինն ու գինին:

V

Ու դրկեց Շահը իր թովիչ երգչին,
Գրնա տե՛ս, ասավ, Թըմկա տիրուհուն,
Երգի՛ իմ սերը նրբա առաջին,
Պատմի՛ իմ փառքը ու գանձը անհուն:
Խոստացի նրբան իմ ոսկի գահը,
Խոստացի նրբան ամե՛ն, ամեն բան,
Ինչ կարող է խոստանալ Շահը,
Երկրակալ Շահը իր սիրած կրնկան:

Ուր ահեղ կըռվով չի մտնիլ արքան,

Ղոնաղ է աշուղն իրեն սագի հետ.
Եվ ահա մի օր ծեր, թափառական
Մի աղքատ աշուղ մըտավ Թըմկաբերդ:

VI

Գոռում են, դողում Թըմկա ձորերը,
Կանգնած է Թաթուլ Շահի հանդիման.
Ջարկում են, գարկվում դուշման գորքերը,
Արյունը հոսում էն Քրդի նրման:

Ջարկում են, գարկվում դուշման գորքերը,
Արյունը հոսում էն Քրդի նրման.
Երգում է աշուղն իր Շահի սերը,

Անհուն գանձերը ու փառքն անսահման...

Լըսում է մատաղ Թըմկա տիրուհին .
Եվ վրդովում են իր միտքը թաքուն
Դավաճան գործի ամոթը խորին
Եվ արքայական փառքն ու մեծություն...

Լըսում են դու, սիրուն տիկին,
Ա՛յ նազանի աննրման.
Նայի Շահի՛ն, իրեն գորքի՛ն,
Աշխարհքի տերն անսահման...

Մեզ պես տրկար մարդ է նա էլ՝
Սիրուններին միշտ գերի.
Քու ճակատին թագ է վայել .
Լինիս շքե՛ղ թագուհի...

Լըսում է չքնաղ Թըմկա տիրուհին
Գիշեր ու ցերեկ, նորից ու նորից...

Ու դարձավ նա լո՛ւռ, դալո՛ւկ, մըտախո՛հ,
Ու քունը փախավ սիրուն աչքերից...

VII

Դարձավ իր կըովից իշխան Թաթուլը,
Դարձավ հաղթական իրեն գորքի հետ,
Սըրբեց, պատյանը դըրավ կեռ թուրը,

Ցնծության ձայնից դողաց Թըմկաբերդ:

Խընջույք է սարքել Թըմկա տիրուհին,
Ցերեկ է արել խավար գիշերը.
Հեղեղի նըման հոսում է գինին,
Ու քեֆ է անում Ջավախքի տերը:

Պըտույտ է գալի չըքնաղ տիրուհին,
Անցնում է, հըսկում սեղաններն ամեն,
Հորդորում, խընդրում, որ ուրախ լինին,
Որ լիքն ու առատ բաժակներ քամեն:

Հապա լըցրե՛ք, իմ քաջ հյուրեր,

Բաժակներըդ լիուլի,
Խըմենք Աստված կըտրուկ անի
Թուրը իմ քաջ Թաթուլի:

Է՛յ, տեր աստված կըտրուկ անի
Թուրը մեր քաջ իշխանի,
Նըրա շուրը միշտ հանապազ
Մեր գըլխիցը անպակաս:

Ու թընդում է Թըմուկ բերդը
Էն աղմուկից խընդության,
Որոտում են տաղն ու երգը

Գոռ ձայներով հաղթական:

Էն մըթին ամպից արծի՞վն է իջնում,
Սարի արծիվը շեշտակի թափով:
Էն Թըմկա բերդից Թաթուլն է իջնում,
Թըշնամու հոգին լըցնում սարսափով:

Էն Թըմկա ձորում սև ա՞մպն է գոռում,
Էն շա՞նթն է ճայթում էնպես ահարկու:
Էն Թըմկա ձորում Թաթուլն է կըռվում,
Էն թուրն է շաշում էնպես ահարկու:

Ի՛նչ սարի արծիվ կըհասնի քաջին,

Ի՛նչ Շահ կըկանգնի նրա առաջին:

Ու չի դադարում երգի հետ վարար
Կախեթի գինին խելագար հոսել .
Խըմում են տիկնոջ թանկ կյանքի համար,
Որ էն ժայռերին ծաղիկ է բուսել:

Խըմում են կըռվող քաջերի փառքին,
Որ կըռվի դաշտում կյանք չեն խընայում,
Եվ ընկածների սուրբ հիշատակին,
Որ երկընքից են այժմ իրենց նայում...

Պըտույտ է գալի ծաղիկ տիրուհին,

Անցնում է, հրսկում սեղաններն ամեն,
Հորդորում, խընդրում, որ ուրախ լինին,
Որ լիքն ու առատ բաժակներ քամեն:

Օ՛ֆ, տիրուհի, աստված վկա,
Էլ չենք կարող մենք խըմել.
Էլ ուժ չըկա, էլ տեղ չըկա,
Շատ ենք խըմել ու հոգնել...

Ու հանգչում է Թըմուկ բերդը
Պապանձվում է ու մարում,
Հարբած, հոգնած տերն ու գորքը

Մըրափում են խավարում:

VIII

Լուռ ու խավարչտին կամարների տակ,
Հոգնած ու քրնած բազմության վըրով
Թըռչում են, թըռչո՛ւմ, սև, չարագուշակ
Երագներն ահեղ, անվերջ խըմբերով:

Երագ է տեսնում Թաթուլ իշխանը,
Որ վիշապ օձը եկել է ահա,
Եկել, փաթաթվել, իր բերդը պատել,
Գըլուխը դըրել ետ պոչի վրա:

Ու բարձրացնում է հըրեշն ահռելի,

Իրեն գըլուխը բարձրացնում է վեր,
Բարձրացնում մինչև բարձունքը բերդի,

Մինչև Թաթուլի պալատն ու տրներ:

Պառկած է իբրև Թաթուլ իշխանը
Նագելի կրնոջ գրուխն իր կրծքին,
Ու իբր ասում է՝ վե՛ր կաց, իմ հրեշտակ,
Թո՛ղ, որ սպանեն ես էդ հրեշին:

Էսպես է ասում Թաթուլ իշխանը,
Ու զարհուրանքով տեսնում է հանկարծ,
Իրեն սիրելի կրնոջ գրխի տեղ

Օձի գրուխն է կրծքին ծանրացած...

IX

Է՛յ, հրսկեցե՛ք, ի՞նչ եք քնում,
Քաջ զինվորներ Թաթուլի.
Ո՞վ է, տեսեք, տանջվում մըթնում,
Քուն չի աչքին մոտ գալի:

Չլինի՞ թե հաղթահարված,
Ճարը հատած թըշնամին
Դավ է դրնում մութն ու մեռած
Կես գիշերվա էս ժամին:

Վե՛ր կացեք, վե՛ր, ամբողջ գիշեր

Մարդ է գրնում ու գալի.
Հե՛յ, զարթնեցե՛ք, առյուծ քաջեր,
Պահապաններ Թաթուլի:

Վե՛ր կացեք, վե՛ր, հարբեցրել է
Իր հաղթական հյուրերին,

Բաց է անում դուռն ու դարպաս
Ձեր դավաճան տիրուհին:

Դա՛վ... դա՛վ... ելե՛ք... կոչնա՛կ... պահնա՛կ...
Ձենք առեք շո՛ւտ... ձի հեծե՛ք, ձի՛...
Ճրորնշում են, դրդրդում են
Դարպասները երկաթի...

X

Բաց արավ ցերեկն իր աչքը պայծառ
Աշխարհքի վրա, Ջավախքի վրա,
Ավերակ բերդին, սև ամպի նրման,
Ծուխն ու թռչնամին չոքել են ահա:

Հաղթության փառքով ու գինով հարբած
Քրնած են բերդի և՛ գորքերն, և՛ տեր,
Ու հավիտյան էլ մրնացին քնած,
Դավին անտեղյակ, ցավին անտարբեր:

Նրստած է Շահը . նրա առաջին

Ահա իրիկվան քեֆի սեղանը.
Նայում է Շահը անտեր գահույքին,
Մտքովն անցնում է աշխարհքի բանը:

Աշխարհում հաստատ չըկա ոչ մի բան,
Ու մի՛ հավատալ երբեք ոչ մեկին,
Ոչ բախտի, փառքի, ոչ մեծ հաղթության,
Ոչ սիրած կնկա տրված բաժակին...

Ու լի դառնությամբ հարցընում է նա
Դալուկ, մարմարիոն Թըմկա տիրուհուն.
Պատասխան տո՛ւր ինձ, մատնիչ սևաշյա,

Մի՞թե Թաթուլը քաջ չէր ու սիրուն...

Քաջ էր ու սիրուն քեզնից առավել.
Մի բարձր ու ազնիվ տղամարդ էր նա.
Կնոջ մատնությամբ ամրոց չէր առել,
Չէր եղել կյանքում երբեք խաբեբա...

Էսպես տիկինը տըվավ պատասխան.
Անհուն ցասումից մըռընչաց Շահը.
Հե՛յ, դահի՛ճ, գոռաց գազանի նըման.
Դահիճը իսկույն մտավ սրահը:

XI

Դահիճն եկավ ոտից գըլուխ

Կարմիր հագած ու արյուն,
Ու դուրս տարան իր պալատից
Թըմկա չըքնաղ տիրուհուն:

Տարան անտակ էն ժեռ քարից,
Որ կանգնած է մինչ Էսօր,
Էն ահավոր քարի ծերից
Գըլորեցին դեպի ձոր:

Գել ու աղվես եկան հանդից
Ագահ սիրտը լափեցին,
Տին ու ագռավ իջան ամպից,

Սև աչքերը հանեցին:

Անցավ անտես ու աննրման
Էն սիրունը աշխարհից,
Ինչպես ծաղիկն անցած գարնան,
Որ չի ծաղկիլ էլ նորից:

Անցավ գալում էն մեծ արքան
Իրեն փառքով ու գորքով,
Անցավ Թաթուլն էն հաղթական
Ու իր քաջերն էն կարգով:

Ու նրբանից մենակ անմեռ

Էս գրույցը հասավ մեզ,
Որ մեզանից հետո էլ դեռ
Պետք է խոսվի միշտ էսպես:

XII

Հե՛յ, պարոններ, ականջ արեք
Թափառական աշուղին,
Սիրո՛ւն տիկնայք, ջահե՛լ տղերք,
Լա՛վ ուշ դրեք իմ խաղին:

Ամենքս էսպես հյուր ենք կյանքում
Մեր ծնընդյան փուշ օրից,

Հերթով գալիս անց ենք կենում

Էս անցավոր աշխարհից:

Անց ենք կենում... միայն անմահ

Գործն է խոսվում լավ ու վատ.

Ա՛խ, երանի՝ ո՛վ մարդ կըզա

Ու մարդ կերթա անարատ: